

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**НА ШЛЯХУ ДО ECTS:
З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ
МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЇ
СИСТЕМИ В КУРСІ
ТЕОРІЇ МУЗИКИ**

**Методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації**

Київ 2007

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**НА ШЛЯХУ ДО ECTS: з досвіду використання
модульно-рейтингової системи
в курсі теорії музики**

Методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Київ 2007

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

НА ШЛЯХУ ДО ECTS: з досвіду використання модульно-рейтингової системи в курсі теорії музики
Методичні рекомендації

для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–II рівнів акредитації. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 60 с.

Укладачі:	І. О. Осецька, Н. О. Покладій, О. В. Рафес – викладачі Миколаївського державного вищого училища культури
Рецензенти:	В. А. Соловійов – заступник декана Київського національного університета культури, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник культури України О. М. Петренко – кандидат мистецтвознавства, доцент Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського В. В. Новицька – викладач Херсонського державного вищого училища культури
Редактор Відповідальний за випуск	Є. Д. Колесник Т. Ф. Стронько

Навчальне видання

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографічний
Ум. друк. арк. 3,5. Наклад 100 прим.

ПП “НОВА КНИГА”
21029, м. Вінниця, вул. Квятека, 20;
Тел./факс: (0432) 52-34-82, 52-34-81
E-mail: zbut@novaknyha.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2646 від 11.10.2006 р.

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2007

ВСТУП

Як відомо, в травні 2005 року, на черговій конференції міністрів освіти країн Європи в м. Бергені (Норвегія) Україна приєдналася до Болонського процесу і стала повноправним учасником формування спільного освітнього простору. Цей процес, що об'єднався під егідою Болонської декларації, спрямований на впровадження єдиних загальноєвропейських принципів та вимог в освіті, на поширення національних культур і науково-технічних надбань і на “...підготовку кваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, що орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи із спеціальності на рівні міжнародних стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності” [1.1, С. 4].

Для того, щоб успішно інтегруватись у європейське освітянське співтовариство і остаточно стати його рівноправним партнером, наша країна повинна прийняти деякі умови і правила співробітництва, для чого до 2010 року провести і завершити модернізацію та реформування вітчизняної вищої школи. Основними завданнями такої реформи є:

- оптимізація мережі вищих навчальних закладів;
- створення національного класифікатора професій, посад і кваліфікацій, сумісного із загальноєвропейським, перегляд на його основі держстандартів та змісту освіти взагалі;
- введення трициклової системи навчальних програм та встановлення механізмів їхнього взаємовизнання;
- підвищення ефективності вищої школи за рахунок запровадження інноваційної (інтерактивної) моделі навчання з використанням сучасних комп'ютерних, інформаційних та комунікативних технологій;
- забезпечення досягнення партнерських, довірливих стосунків між студентами і викладачами; введення прозорої системи обліку навчальної роботи, сумісної з європейською ECTS тощо

Деякі з перелічених вище завдань можуть бути вирішені лише на рівні та за допомогою держави, інші вже зараз реалізуються

силами науково-педагогічного складу ВНЗ. Так, за наказом Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 р. № 48 понад 100 університетів та академій брали участь в експерименті щодо впровадження сучасної кредитно-модульної системи організації начального процесу. За цей період було набуто певного досвіду, напрацьовано багато матеріалів, розроблені нормативні та методичні основи для подальшого переходу на таку модель всіх інших ВНЗ III–IV рівнів акредитації з 2006/2007 навчального року.

А як же технікуми, коледжі та училища? Їх наявність не суперечить Болонському процесу, але й вони так само потребують реформування: від можливої зміни назв до серйозного перегляду змісту підготовки фахівця. Паралельно необхідно створювати умови для інтеграції з 2007/2008 навчального року окремих програм підготовки молодшого спеціаліста у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації та бакалаврських програм професійного типу, можливо, через той самий кредитно-модульний механізм.

Таким чином, система ВНЗ I–II рівнів акредитації, доля якої ще остаточно не вирішена і знаходиться тільки на рівні формування концепції її подальшого розвитку, тимчасово обмежена у своїх діях об'єктивними умовами сучасного перехідного моменту. Але, на наш погляд, ні в якому разі вона не повинна займати консервативну або пасивну очікувальну позицію. Результативність реформи багато в чому залежить від активності викладачів, які, досліджуючи переваги ECTS (Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи), саме зараз творчо підтягують резерви своїх навчальних дисциплін, переосмислюють їх, створюючи тим самим необхідну платформу для оперативного здійснення більш кардинальних змін вже у найближчому майбутньому.

Як показує практика, процес створення національного варіанту кредитно-трансферної системи необхідно здійснювати органічно, природно, без втрати кращих надбань традиційної освітнянської школи. Поступовість переходу вимагає використання декількох загальноновизначених етапів, метою яких є впровадження модульно-блочної, модульно-рейтингової та кредитно-модульної технологій навчання. Фундаментальним серед них, на наш погляд, є перший, тому що саме на цьому етапі закладається змістовний баланс курсу, ретельно вивіряються всі

його складові, створюється повне методичне забезпечення дисципліни. Наявність такого базового комплексу, з одного боку, гарантує захист від всіякого роду втрат, можливих під час експерименту, а з іншого – дозволяє оперативно адаптувати його до будь-яких новітніх технологій.

Пропонована система має декілька позитивних моментів, серед яких найбільш привабливими, на наш погляд, є:

- підвищення якості та інтенсифікація процесу засвоєння за рахунок розподілу теоретичного і практичного матеріалу дисципліни на окремі логічні частини-модулі, можливість вивчати зміст курсу довершеними “порціями”;
- підвищення активності, відповідальності, творчої ініціативи студента, стимулювання його самостійної роботи за рахунок систематичного й об'єктивного контролю після кожного модуля;
- індивідуалізація навчання за рахунок надання права вибору самому студенту найбільш прийнятних для нього темпу та способів учіння, рівня виконуваних завдань;
- розвиток інтересу до навчання, підвищення мотивації за рахунок введення рейтингової оцінки знань та досягнень студентів.

Труднощі переломного моменту, коли всі знаходяться в стані творчого пошуку, як ніколи потребують оперативного обміну досвідом. Саме з цією метою написана дана методична розробка, яка пропонує один із варіантів застосування модульно-блочної та модульно-рейтингової технологій у викладанні теорії музики в училищах культури і демонструє можливий шлях створення вищезгаданого базового комплексу дисципліни.

Процес впровадження нової філософії освітньої діяльності, яка передбачає зростання свободи творчої співпраці студента і викладача та нових технологій опанування знань, може бути плідним і цілеспрямованим лише за умови його ретельного планування. Тому в поданій роботі наводяться витяги з типової та робочої програм, які є і, на наш погляд, залишаться й надалі основою методичного забезпечення будь-якої дисципліни, у тому числі і теорії музики.

РОЗДІЛ 1.
ВИТЯГИ З НОРМАТИВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ДИСЦИПЛІНИ

Студенти училища культури спеціалізації “Народне пісенне мистецтво” на основі базової загальної середньої освіти теорію музики вивчають впродовж трьох семестрів у обсязі 162 годин. З них:

- 112 годин – аудиторні лабораторно-практичні заняття;
- 50 годин – самостійна робота студентів.¹

Розподіл годин за семестрами виглядає таким чином:

Спеціалізація “Народне пісенне мистецтво” на основі базової загальної середньої освіти				
Семестр	лабораторно-практичні заняття			Самостійна робота студентів
	кількість тижнів	годин на тиждень	всього	
I	17	2	34	13
II	22	2	44	21
III	17	2	34	16
Всього	112			50
	162 + іспит у III семестрі			

Весь навчальний матеріал дисципліни розподіляється на 7 взаємопов’язаних між собою, логічних за змістом, модулів. До кожного з них входять декілька теоретичних і практичних тем, самостійні роботи студентів, поточний та модульний контроль.

¹ Зміст і розподіл годин за семестрами відповідають навчальному плану та програмі з теорії музики, які були складені в Миколаївському державному вищому училищі культури згідно з рекомендаціями Державних стандартів та вказівок щодо розробки навчальних планів підготовки молодших спеціалістів (укл. Л. Котовець та К. Охрименко).

**Розподіл навчальної дисципліни “Теорія музики”
на змістовні модулі**

№ п/п	Назва зміс- товного модулю	Назва розділів і тем, що входять до модулю	Кількість годин		
			аудиторні заняття	самостійна робота	модульний контроль
1	Система нотного письма.	1. Музичний звук та його властивості. 2. Рівномірно-темперований стрій. 3. Дві системи назви звуків. 4. Нотне письмо, його основні елементи. 5. Динамічні відтінки. 6. Модульний контроль.	12	7	2
2	Лад. Тональ- ність.	1. Лад. Гама. Мажор. Мінор. 2. Тональність. Кварто-квінтове коло. 3. Типи тональних співвідношень: паралельні, однойменні, енгармонічні тональності. 4. Хроматизм, ладова альтерація. Види мажору і мінору. Хроматична гама. 5. Лади народної музики. 6. Загальне поняття про інші види ладів. 7. Ладотональна основа мелодії. 8. Модульний контроль.	18	6	2
3	Метр. Ритм. Темп.	1. Метр. Ритм. Розмір. 2. Групування тривалостей. 3. Синкопа. 4. Особливі форми поділу тривалості. 5. Метроритмічна основа мелодії. 6. Мелізми. 7. Темп. 8. Модульний контроль.	12	7	2

№ п/п	Назва змістовного модулю	Назва розділів і тем, що входять до модулю	Кількість годин		
			аудиторні заняття	самостійна робота	модульний контроль
4	Інтервали в умовах ладу та від звука.	1. Інтервал, його загальна характеристика. 2. Прості та складені інтервали від звука. 3. Обернення простих та складених інтервалів. 4. Транспозиція. 5. Загальне поняття про інтервали в умовах ладу. 6. Тритони в мажорі та мінорі. 7. Характерні інтервали в мажорі та мінорі. 8. Звуковисотна основа мелодії. 9. Модульний контроль.	16	8	2
5	Акорд. Тризвуки в умовах ладу та від звука.	1. Акорд. Тризвук, його загальна характеристика. 2. Головні тризвуки ладу, їх обернення, розв'язання. 3. Зменшені тризвуки II та VII ступенів в умовах ладу та від звука. 4. Збільшені тризвуки VI та III ступенів в умовах ладу та від звука. 5. Методика визначення акордів у мелодії. 6. Позначення тризвуків з оберненнями в естрадній музиці та джазі. 7. Модульний контроль.	10	6	2
		1. Мелодія: основні прийоми її розвитку, методика аналізування. 2. Структурна основа мелодії.			

№ п/п	Назва змістовного модулю	Назва розділів і тем, що входять до модулю	Кількість годин		
			аудиторні заняття	самостійна робота	модульний контроль
6	Мелодія. Типи тональних співвідношень.	3. Типи тональних співвідношень: споріднені тональності. 4. Тональний план твору: відхилення, модуляція, зіставлення. 5. Модульний контроль.	10	7	2
7	Септакорди в умовах ладу та від звука.	1. Септакорд, його загальна характеристика, різновиди, обернення. 2. Септакорди на ступенях мажору та мінору. Домінантсептакорд з оберненнями в умовах ладу та від звука. 3. Увідний септакорд з оберненнями в умовах ладу та від звука (основний вид). 4. Септакорд II ступеня з оберненнями в умовах ладу та від звука (основний). 5. Загальне поняття про інші види септакордів, нонакорд. 6. Позначення септакордів в естрадній музиці та джазі. 7. Модульний контроль.	18	9	2
8	Екзаменаційна письмова робота				2
Всього годин			96	50	16

Як зразок пропонуємо розробку модуля № 1 “Система нотного письма”. Його зміст та вимоги до знань, вмінь і навичок студентів регламентуються навчальною програмою.

Витяг з навчальної програми Модуль 1. Система нотного письма.

Курс теорії музики як навчальної дисципліни, його зміст та практичне значення. Музичний звук та його властивості.^{**2} Натуральний звукоряд. Загальне поняття про музичний стрій, камертон. Рівномірно-темперований стрій. Музичний звукоряд.

Клавіатура фортепіано. Октави. Діапазон. Регістр. Діатонічні тони і півтони. Загальне поняття про інтервал. Дві системи назви звуків: складова і буквена. Позначення звуків різних октав за буквеною системою. Знаки альтерації (ключові та випадкові). Енгармонізм.

Нотне письмо, його основні елементи: нота, нотний стан, ключ, додаткові лінії, октавний пунктир, аколада; білий або чорний овал, штиль, хвостик або ребро. Запис висоти звуків різних октав у скрипковому і басовому ключах. Основний або бінарний поділ тривалості звука. Пауза. Правила запису штилів, хвостиків, ребер та пауз. Знаки збільшення тривалості звука: крапка, дві крапки, ліга, фермата.

Динамічні відтінки, їх позначення в музичному творі, виразні можливості.^{**} Артикуляція, її вплив на виразність виконання і залежність від образності, виконавської редакції та стилістичних особливостей музики.^{**} Основні прийоми звуковидобування: *legato, staccato, tenuto* тощо.^{**} Знаки скорочення та спрощення нотного письма: знаки повторення певної мелодико-ритмічної фігури, такту, звука або акорду, багатотактова пауза, реприза, вольта, % (*Dal segno al Fine*), *Da capo al Fine*, \oplus ; *con octava, tremolo, glissando, arpeggio, simile*.^{**}

² Теми, що позначаються знаком ** у змісті дисципліни, частково або повністю можуть бути винесені (за бажанням викладача) на самостійне опрацювання.

Студенти повинні:

- **знати** основні теоретичні положення розділу;
- **вміти** знаходити на клавіатурі фортепіано і грати окремі октави, звуки різних октав зі знаками альтерації або без них з їхньою одночасною назвою за двома системами, діатонічні тони і півтони;
- **вміти** робити енгармонічну заміну будь-якого звука, називати їх за складовою і буквеною системами;
- **вміти** грати цілотновий, мажорний і мінорний звукоряди за їхніми схемами від будь-якої білої або чорної клавіші фортепіано;
- **вміти** записувати звуки різних октав на нотному стані в скрипковому та басовому ключах зі знаками альтерації або без них, позначати їх за буквеною системою;
- **вміти** рахувати кількість тонів і півтонів між двома звуками різних октав як на клавіатурі фортепіано, так і письмово в скрипковому і басовому ключах;
- **вміти** визначати діапазон власного голосу або інструменту;
- **вміти** рахувати різні звукові тривалості та паузи зі знаками подовження або без них, вірно записувати їх на нотному стані;
- **вміти** перекладати або, навпаки, записувати італійською мовою (повністю і скорочено) найбільш уживані позначення динамічних відтінків, додаткові терміни та позначення зменшення або збільшення гучності, пояснювати їхню залежність від змісту і характеру музичного твору;
- **вміти** розшифровувати позначення найпростіших виконавських штрихів в музичних творах свого репертуару;
- **вміти** розшифровувати і пояснювати найпростіші знаки скорочення та спрощення нотного письма.

Модуль № 1 “Система нотного письма” вивчається впродовж семи тижнів у обсязі 21 години. З них:

- 12 годин (6 тижнів) – аудиторні лабораторно-практичні заняття;
- 7 годин – самостійна робота студентів;
- 2 години (7-й тиждень) – проведення модульного контролю.

Витяг з календарно-тематичного плану

№ п/п.	Найменування розділів і тем	Кільк. годин	
		ауд.	сп
1	Курс теорії музики як навчальна дисципліна, його зміст та практичне значення.	2	
	<i>СР № 1 "Музичний звук та його властивості"</i>		2
2	Рівномірно-темперований стрій. Дві системи назви основних звуків	2	
3	Знаки альтерації. Дві системи назви похідних звуків. Енгармонізм.	2	
4	Нотний стан. Басовий ключ	2	
	<i>СР № 2 "Динамічні відтінки"</i>		2
5	Скрипковий ключ	2	
6	Тривалості звуків і пауз. Знаки збільшення тривалостей	2	
	<i>СР № 3 "Знаки скорочення та спрощення нотного письма"</i>		3
7	Модульний контроль.	2	
Всього		14	7
		21	

РОЗДІЛ 2. ВИТЯГ З РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Плани вивчення тем модуля № 1

Методичні матеріали, які наводяться нижче, містять в собі плани тем, що входять до модуля, питання для само- та взаємоконтролю знань студентів, перелік практичних вправ (письмових і на фортепіано), розробку самостійних робіт з короткими методичними рекомендаціями, зразки контрольних тестових завдань.³ Вони складені з урахуван-

³ Пропоновані зразки практичних і тестових завдань відповідають I рівню складності.

ням реального вихідного рівня підготовки студентів, оптимізовані до доцільного мінімуму, дозволяють закласти необхідну початкову базу практично-теоретичних знань, умінь та навичок і, водночас, вивільнити час для творчого застосування сучасних інноваційних методик. Такий комплекс, з одного боку, може стати основою для подальшої розробки повного плану заняття будь-якого виду і типу, що здійснюється кожним викладачем окремо в залежності від його індивідуальної методики. З іншого, дає можливість підготувати пакет навчальних матеріалів для студентів, який вони повинні отримати на початку семестру і де чітко зазначається, що саме кожен з них має опанувати і в які строки, якими будуть критерії оцінювання його знань, скільки балів і за що він може отримати під час поточних та підсумкових контрольних заходів тощо. У результаті він має повне уявлення про загальний обсяг дисципліни, основні принципи організації, структуру та форми навчання, завдяки чому створюються передумови для формування прозорих стосунків не тільки між студентом і викладачем, але й прозорості всього навчального процесу.

Тема 1.1. – 1.2. Рівномірно-темперований стрій. Дві системи назви основних звуків

Мета:

- узагальнено ознайомити студентів зі змістом дисципліни та основними методами і формами роботи;
- формувати усвідомлення кожного музичного елементу як певного засобу виразності;
- обґрунтувати практичну спрямованість дисципліни, її зв'язок зі спеціалізацією студента;
- дати уявлення про форми, методи, види та значення самостійної роботи;
- ознайомити з основними теоретичними поняттями теми;
- розвивати навички вільного орієнтування у клавіатурі фортепіано.

Обрані методи:

- наочно-проблемний метод викладення нового матеріалу;

- метод “проростання” теми крізь попередній матеріал (випереджаючи завдання);
- тренувальні вправи на фортепіано;
- фронтальне та індивідуальне опитування;
- метод само- та взаємоконтролю.⁴

Основні поняття теми: *звук (музичний і шумовий); висота і гучність звуку, частота, амплітуда та тривалість коливань, тембр, основний тон, обертон (призвук, частковий тон), натуральний звукоряд; музична система, музичний стрій, камертон, музичний звукоряд, клавіатура, октава, температура, півтон, тон, рівномірно-темперований стрій, діапазон, регістр, інтервал; складова система назви звуків, буквенна система назви звуків.*

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Курс теорії музики як навчальна дисципліна, його зміст та практичне значення.
2. Музика як вид мистецтва.⁵
3. Музичний звук та його властивості.⁶
4. Рівномірно-темперований стрій:
 - звукоряд;
 - клавіатура фортепіано;
 - октава, діапазон, регістр;
 - тон, півтон;
 - камертон.
5. Загальне поняття інтервалу.
6. Дві системи назви основних звуків:
 - складова система;
 - буквенна система;
 - позначення звуків різних октав.
7. Коротка історія створення нотного письма.⁷

⁴ Перелік пропонує методів не є остаточним. Передбачається, що він буде збагачуватись за рахунок впровадження новітніх технологій.

⁵ Тема подається, частково, викладачем на першому занятті у вигляді вступної мотиваційної бесіди, частково вивчається студентами самостійно (див. СР № 1).

⁶ Позааудиторна самостійна робота.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМО- ТА ВЗАЄМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке звукоряд?
2. Що таке клавіша, клавіатура?
3. Чи рівноправні в музиці звуки, які виконуються за допомогою білих і чорних клавіш?
4. Що таке октава?
5. Чим викликана необхідність надати назву кожній з октав?
6. На скільки октав поділяється музичний звукоряд?
7. Перелічіть всі октави у висхідному порядку і навпаки.
8. Яка октава розташована вище за малу? нижче за велику? нижче за контроктаву?
9. Що таке регістр?
10. На скільки регістрів поділяється музичний звукоряд?
11. Скільки октав має регістр? Які октави входять у кожний регістр?
12. Скільки звуків містить кожна октава?
13. Однакова, на Ваш погляд, чи ні відстань між двома сусідніми звуками?
14. Що таке півтон? тон?
15. Чи є півтони, які утворюються тільки білими клавішами? тільки чорними клавішами?
16. Клавішами якого кольору утворюються більшість півтонів?
17. Чи є тони, які утворюються тільки білими клавішами? тільки чорними клавішами?
18. Чи утворюються тони клавішами різного кольору?
19. Скільки в октаві міститься півтонів? тонів?
20. Що таке інтервал?
21. Що таке діапазон?
22. Що таке музичний стрій?
23. Які ознаки має рівномірно-темперований стрій?
24. Що таке камертон?
25. Які існують способи позначення звуків?
26. Назвіть складові позначення основних звуків у висхідному та

⁷ Додаткова самостійна робота: виконується з метою поглиблення теоретичних знань і підвищення рейтингу студента.

низхідному порядку (починаючи з будь-якого звука).

27. Назвіть буквені позначення основних звуків у висхідному та низхідному порядку (починаючи з будь-якого звука).

28. Чим відрізняється позначення звуків різних октав?

ПРАКТИКУМ

1. Вправи на фортепіано

1.1. Грати всі октави вгору і вниз з їхніми назвами.

1.2. Зіграти окрему октаву з її назвою:

- вищу за контроктаву;
- нижчу за першу октаву;
- вищу за велику октаву;
- нижчу за третю октаву і таке інше.

1.3. Показати на фортепіано межі кожного з регістрів.

1.4. Грати тони та півтони вгору і вниз від будь-якого звука.

1.5. Зіграти “білі” півтони; “білі” тони; “чорні” півтони; “чорні” тони; різнокольорові півтони; різнокольорові тони.

1.6. Грати звукоряди за їхніми схемами без назви звуків, починаючи від будь-якої білої або чорної клавіші:

- цілотновий;
- мажорний;
- мінорний.

1.7. Рахувати кількість тонів у різних інтервалах.

1.8. Грати звуки різних октав з їхніми назвами за двома системами.

1.9. Визначити діапазон власного голосу та інструмента.

2. Письмові вправи

2.1. Перекласти:

- складову назву основних звуків у буквену;
- буквену назву основних звуків у складову.

2.2. Записати за складовою та буквеною системами діапазон власного голосу та інструмента.

2.3. Самостійно записати за складовою та буквеною системами 10

Основні поняття теми: альтерація, основні ступені, похідні (або хроматичні) ступені, дієз, дубль-дієз, бемоль, дубль-бемоль, бекар, ключові та випадкові знаки альтерації, енгармонізм, діатонічний півтон, діатонічний тон.

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Знаки альтерації:
 - дієз;
 - бемоль;
 - дубль-дієз;
 - дубль-бемоль;
 - бекар.
2. Загальне поняття про ключові та випадкові знаки альтерації.
3. Енгармонізм звуків.
4. Загальне поняття про діатонічні тони і півтони.
5. Дві системи назви похідних звуків:
 - складова система;
 - буквена система;
 - позначення звуків різних октав.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМО- ТА ВЗАЄМОКОНТРОЛЮ

1. Чи мають самостійну назву чорні клавіші?
2. За допомогою чого утворюється назва чорних клавіш?
3. Що означає термін “альтерація”?
4. Скільки всього існує знаків альтерації? Перелічіть їх.
5. Який знак альтерації підвищує звук на півтон? на тон?
6. Який знак альтерації понижує звук на півтон? на тон?
7. Який знак скасовує дію всіх інших знаків альтерації?
8. Як називаються знаки альтерації, що записуються на початку нотного стану?
9. Перелічіть послідовність ключових дієзів, бемолів з одночасним показом їхнього запису рукою.
10. Як називаються знаки альтерації, що записуються в музичному творі перед нотою?

11. Що означає термін “енгармонізм”?
12. Скільки енгармонічно рівних звуків можна зіграти на кожній клавіші? Чи є виключення?
13. Як називається півтон або тон, що утворюється двома сусідніми, різними за назвою, ступенями?
14. Як за буквеною системою позначається дієз? бемоль? дубль-дієз? дубль-бемоль?
15. Скільки і які виключення існують у буквеній системі назви звуків?
16. Як позначаються похідні звуки різних октав?

ПРАКТИКУМ

1. *Вправи на фортепіано.*

- 1.1. Грати та називати за двома системами кожний основний звук з дієзом, дубль-дієзом, бемолем, дубль-бемолем, бекаром.
- 1.2. Грати та називати за двома системами звуки різних октав зі знаками альтерації.
- 1.3. Грати послідовно усі клавіші в межах октави з їхньою потрібною назвою:
 - за складовою системою;
 - за буквеною системою.
- 1.4. Грати від будь-якої клавіші вгору і вниз діатонічні півтони і тони зі складовою назвою звуків (не використовуючи дубль-знаків).
- 1.5. Грати від будь-якої клавіші мажорні і мінорні звукоряди за їхніми схемами зі складовою назвою звуків.

2. *Письмові вправи*

- 2.1. Перекласти:
 - складову назву звуків у буквену;
 - буквену назву звуків у складову.
- 2.2. Записати за буквеною та складовою системами звуки енгармонічно рівні даним.
- 2.3. Самостійно записати за складовою та буквеною системами 10 інтервалів у різних октавах, порахувати і записати їх тонову величину (з обов'язковим використанням похідних звуків).

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексеев Б., Мясоедов А.* Элементарная теория музыки. – М., 1986. – С.33–37.
2. *Калашиник М.* Уроки элементарної теорії музики. – Х., 2004. – С. 34, 52–62.
3. *Красинская Л., Уткин В.* Элементарная теория музыки. – М., 1991. – С. 16–22.
4. *Смаглій Г., Маловик Л.* Основи теорії музики. – Х., 2001. – С. 18–32.

Тема 1.4. – 1.5.

Нотний стан. Басовий ключ. Скрипковий ключ

Мета:

- ознайомити з основними теоретичними положеннями теми;
- формувати вміння і навички швидкого сприйняття нотного тексту, усвідомлюючи це як фундаментальну необхідність для подальшої роботи над музичним твором;
- навчати студентів методам самостійної роботи різних видів.

Обрані методи:

- наочно-проблемний метод викладення нового матеріалу;
- метод “проростання” теми крізь попередній матеріал (випереджаючі завдання);
- тренувальні вправи на фортепіано;
- фронтальне та індивідуальне опитування;
- метод само- та взаємоконтролю.

Основні поняття теми: *нотація, нота, нотний стан, ключ (скрипковий, басовий), додаткова лінія, знак октавного перенесення звука, аколада.*

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Елементи нотного письма:

- нота;
- нотний стан;
- ключі;
- додаткові лінії;

- знак октавного перенесення звука;
 - аколада.
2. Запис звуків у басовому ключі.
 3. Запис звуків у скрипковому ключі.
 4. Динамічні відтінки.⁹

ПИТАННЯ ДЛЯ САМО- ТА ВЗАЄМОКОНТРОЛЮ

1. За допомогою чого записується висота звука?
2. Що таке нота?
3. Що таке нотний стан? Для чого він потрібний?
4. Як рахуються лінійки нотного стану?
5. Де саме записуються ноти на нотному стані?
6. Скільки всього нот можна записати на одному нотному стані?
7. За допомогою чого можна записати інші ноти?
8. Скільки вживається додаткових ліній?
9. Скільки всього нот можна записати на одному нотному стані з урахуванням додаткових ліній?
10. Чи можна визначити точну назву ноти на нотному стані?
11. Для чого потрібний ключ?
12. Які найбільш уживані ключі Ви знаєте? Що означає кожний з них?
13. Звуки яких октав записуються в басовому ключі? скрипковому ключі?
14. Звуки яких октав можна записати і в басовому, і у скрипковому ключах?
15. Звуки яких октав можна записати тільки в басовому ключі? тільки в скрипковому ключі?
16. Звуки яких регістрів записуються в басовому ключі? скрипковому ключі?
17. Який знак використовується для запису найнижчих і найвищих звуків?
18. Що означає термін “аколада”?
19. Які існують різновиди знаків аколрад і коли використовується кожен з них?

⁹ Позааудиторна самостійна робота.

ПРАКТИКУМ

1. Вправи на фортепіано.

1.1. Покажіть на фортепіано відрізок музичного звукоряду, звуки якого записуються:

- у басовому ключі;
- у скрипковому ключі;
- і у басовому, і в скрипковому ключі;
- тільки у басовому ключі;
- тільки в скрипковому ключі;
- у басовому ключі за допомогою додаткових ліній (нижче і вище нотного стану);
- у скрипковому ключі за допомогою додаткових ліній (нижче і вище нотного стану);
- у басовому ключі за допомогою знака октавного перенесення;
- у скрипковому ключі за допомогою знака октавного перенесення.

1.2. Зіграти звуки “до” всіх октав; одночасно вказати, де вони записуються.

1.3. Знайти музичні приклади з використанням нот різних октав у басовому та скрипковому ключах:

- швидко читати їх;
- грати на фортепіано.

2. Письмові вправи

2.1. Відпрацювати техніку запису скрипкового і басового ключів, додаткових ліній, нот та знаків альтерації.

2.2. Записати на нотному стані звуки “до” всіх октав у відповідних ключах, позначити їх за буквеною системою.

2.3. Записати на нотному стані звуки “до” середнього регістру і в скрипковому, і в басовому ключах, позначити їх за буквеною системою.

2.4. Записати на нотному стані в скрипковому ключі звукоряд від “до” малої октави до “до” п’ятої октави; позначити дужками октави, підписати їх назву і назву всіх звуків за слоговою системою.

2.5. Записати на нотному стані в басовому ключі звукоряд від “до” контроктави до “до” другої октави; позначити дужками октави, підписати їх назву і назву всіх звуків за слоговою системою.

2.6. Подані буквені позначення записати нотами:¹⁰

- у скрипковому ключі;
- у басовому ключі.

2.7. Записати нотами звуки, енгармонічно рівні поданим.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексеев Б., Мясоєдов А.* Элементарная теория музыки. – М., 1986. – С. 23–28, 33.
2. *Калашник М.* Уроки элементарної теорії музики. – Х., 2004. – С. 37–40.
3. *Красинская Л., Уткин В.* Элементарная теория музыки. – М., 1991. – С. 23–32, 38–39.
4. *Павлюченко С.* Элементарна теорія музики. – К., 1997. – С. 14–15, 17–19.
5. *Смаглій Г., Маловик Л.* Основи теорії музики. – Х., 2001. – С. 98–107.

Тема 1.6. Тривалості звуків та пауз. Знаки збільшення тривалостей

Мета:

- ознайомлення з основними теоретичними положеннями теми;
- закласти основи сприйняття ритмічної сторони музики;
- виробити вміння і навички рахунку та запису різних тривалостей;
- виховання ритмічного слуху.

Обрані методи:

- наочно-проблемний метод викладення нового матеріалу;
- випереджаючі та проблемні завдання;
- фронтальне опитування.

Основні поняття теми: *бревіс, ціла, половинна, четвертна, восьма, шістнадцята, тридцять друга тривалості; штиль, хвостик,*

¹⁰ Завдання можна виконувати за картками, складеними студентами самостійно.

ребро, основне або парне дроблення тривалостей, пауза, фермата, ліга, крапка.

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Тривалість як одна із властивостей музичного звука.
2. Тривалості звуків: назва, запис і рахунок:
 - бревіс;
 - білий або чорний овал;
 - штилі;
 - хвостики або ребра.
3. Основне або парне дроблення тривалостей.
4. Правила запису штилів, хвостиків та ребер.
5. Паузи: назва, запис і рахунок.
6. Знаки збільшення тривалостей:
 - крапка;
 - дві крапки;
 - ліга;
 - фермата.
7. Знаки скорочення та спрощення нотного письма.¹¹

ПИТАННЯ ДЛЯ САМО- ТА ВЗАЄМОКОНТРОЛЮ

1. Які властивості звука як фізичного явища Ви знаєте?
2. Від чого залежить тривалість музичного звука?
3. Яку тривалість приймають за одиницю виміру всіх інших музичних тривалостей?
4. За допомогою яких елементів записують тривалості звуків: цілу? половинну? чет-вертну? восьму? шістнадцяту? тридцять другу?
5. Якою цифрою відображається кожна тривалість?
6. Як рахується кожна тривалість?
7. Яке дроблення тривалостей вважається за основне?
8. Скільки більш коротких тривалостей міститься в кожній тривалості?
9. В якому випадку штиль біля ноти записується вгору? вниз?

10. В якому випадку штиль біля ноти записується ліворуч? праворуч?
11. З якого боку від штилів записуються хвостики?
12. Якими правилами необхідно користуватись, записуючи групу нот під ребром?
13. Що таке пауза?
14. Чи пов'язані тривалості нот і пауз?
15. Який вигляд мають паузи різних тривалостей?
16. Як рахується кожна пауза?
17. Перелічіть всі відомі Вам знаки збільшення основних тривалостей.
18. Чи всі знаки збільшення тривалостей можна використовувати для пауз?
19. На скільки збільшує тривалості нот і пауз крапка? дві крапки? три крапки?
20. Де пишеться крапка як знак збільшення тривалості нот і пауз? як виконавчий штрих *staccato*?
21. Що означає ліга, яка об'єднує ноти однакової висоти? ноти різної тривалості?
22. На скільки збільшує тривалість нот і пауз фермата?

ПРАКТИКУМ

1. **Письмові вправи**
 - 1.1. Відпрацювати техніку запису нот і пауз, різних за тривалістю, на нотному стані.
 - 1.2. Замінити ноти паузами відповідної тривалості (і навпаки).
 - 1.3. Подані тривалості (нот і пауз) записати у вигляді суми однакових (або різних), більш коротких, тривалостей.
 - 1.4. Суму однакових або різних тривалостей (нот і пауз) записати однією, більш довгою, тривалістю.
 - 1.5. Подані групи нот вірно поєднати загальними ребрами.
 - 1.6. Поєднати у групи, що дорівнюють четвортній або четвортній з крапкою поданий ряд тривалостей.
2. **Вправи на фортепіано.**
 - 2.1. Простукати ритм коротких мелодичних уривків з одночасним рахунком:

¹¹ Позааудиторна самостійна робота.

а) з “г”; б) без “г”.

2.2. Грати подані мелодичні уривки на фортепіано.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Калашиник М.* Уроки елементарної теорії музики. – Х., 2004. – С. 40–51.
2. *Красинская Л., Уткин В.* Элементарная теория музыки. – М., 1991. – С. 32–38.
3. *Павлюченко С.* Элементарна теорія музики. – К., 1997. – С. 11–13, 15–16.
4. *Смазлій Г., Маловик Л.* Основи теорії музики. – Х., 2001. – С. 90–94.

2.2. Плани та методичні рекомендації до самостійних робіт

Самостійна робота № 1 Музичний звук та його властивості

Мета:

- сформувані уявлення студентів про музику, як один із видів мистецтва;
- закласти основи розуміння музичного мистецтва як процесу інтонаційного мислення;
- розкрити фундаментальне значення фізичних властивостей звука для розуміння багатьох закономірностей теорії музики;
- виховувати ставлення до кожного елементу музичної мови як до певного виражального засобу.

Обрані методи:

- самостійна робота з рекомендованою літературою;
- метод порівняльного аналізу;
- метод само- та взаємоконтролю.

Форми контролю:

- семінар-практикум;
- фронтальне та індивідуальне опитування;
- тестовий контроль.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

Самостійно:

- вивчити тему, використовуючи запропонований план і рекомендовану літературу;
- закріпити засвоєний матеріал за допомогою питань для само- та взаємоконтролю;
- підготуватись до семінару-практикуму.

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1.1. Музика як вид мистецтва

а) мистецтво, його види;

б) специфіка музичного мистецтва:

- зміст і характер образів;
- матеріал і виражальні засоби.

Використовуючи матеріали з рекомендованої літератури та свій попередній досвід, обміркувати і висловити думки:

- про роль мистецтва взагалі та музики зокрема у Вашому житті (обґрунтувати власну позицію за допомогою відомих Вам творів);
- про можливість кожного виду мистецтва відображати різні сторони життя (більш детально розкрити зміст і характер музичних образів).

Порівняти матеріали, які використовуються представниками різних видів мистецтв для втілення образного змісту.

Встановити, чи існує залежність між матеріалом і виражальними засобами мистецтва.

1.2. За бажанням (враховуючи рейтингову систему оцінювання знань) скласти невелике повідомлення чи доповідь з теми “Музика як вид мистецтва”.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМО- ТА ВЗАЄМОКОНТРОЛЮ

- Що таке мистецтво?
- Які види мистецтва Вам відомі? Чим вони відрізняються?
- Назвіть головний засіб виразності і матеріал кожного виду мистецтва і музичного в тому числі.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Виноградов Г., Красовская Е.* Занимательная теория музыки. – М., 1991. – С. 5–10.
2. *Мазель Л.* Строение музыкальных произведений. – М., 1979. – С. 9–18.
3. *Побережна Г., Щерця Т.* Загальна теорія музики. – К., 2004. – С. 9–20.
4. *Ройтерштейн М.* Основы музыкального анализа. – М., 2001. – С. 6–11.
5. *Шип С.* Музична форма від звуку до стилю. – К., 1998. – С. 15–32.

1.3. Звук як фізичне явище.

1.4. Музичні та шумові звуки.

1.5. Фізичні властивості музичних звуків:

а) висота;

б) гучність;

в) тривалість;

г) тембр.

Повторити розділ “Акустика” зі шкільного підручника фізики. Обміркувати, чим обумовлений розподіл звуку на різні категорії. Знайти докази залежності висоти звуку від частоти коливань, сили – від амплітуди, тривалості – від довгочасності коливань, тембру – від кількості і висоти інтенсивних обертонів.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМО- ТА ВЗАЄМОКОНТРОЛЮ

- З якого фізичного матеріалу створюється музика?
- Що таке звук?
- Які типи звуків існують?
- Чим відрізняються музичні звуки від шумових (у відповіді використати графічне зображення)?
- Назвіть основні властивості музичного звуку.
- Від чого залежить висота? гучність? тривалість?
- Що таке основний тон, обертони? З якою властивістю музичного звуку вони пов’язані (у відповіді використати графічне зображення)?

2. ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

2.1. Виконати тестове завдання.

2.2. Виразні можливості звуку.

Зіграти окремий звук, описати його властивості. Обміркувати, чи може окремий звук щось виражати? Описати, що конкретно. Як впливає на виразні можливості звуку зміна його властивостей?

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексеев Б., Мясоедов А.* Элементарная теория музыки. – М., 1986. – С. 7–13.
2. *Виноградов Г., Красовская Е.* Занимательная теория музыки. – М., 1991. – С. 11–17.
3. *Калашник М.* Уроки элементарной теории музыки. – Х., 2004. – С. 20–28.
4. *Красинская Л., Уткин В.* Элементарная теория музыки. – М., 1991. – С. 7–15.
5. *Смаглій Г., Маловик Л.* Основы теории музыки. – Х., 2001. – С. 8–15.

Самостійна робота № 2 “Динамічні відтінки”

Мета:

- поглибити уявлення студентів про виражальні засоби в музиці на прикладі ознайомлення з впливом динамічних відтінків на створення музичного образу;
- засвоєння позначень динамічних відтінків та придбання вмінь і навичок аналізу нотного тексту з точки зору виявлення їхньої залежності від характеру музики;
- виховувати вміння користуватись попереднім досвідом слухання та аналізування музики, власними враженнями, асоціаціями тощо;
- розвивати здібності до узагальнень.

Обрані методи:

- самостійна робота з таблицею, рекомендованою літературою та аудіоматеріалами;

- використання міжпредметних зв'язків із загальноосвітніми дисциплінами “Іноземна мова”, “Фізика” зі світовою та українською музичною літературою;
- самостійна робота з роздатковим матеріалом;
- міні-диктант з термінів і понять;
- тренувальні вправи на фортепіано.

Форми контролю:

- контрольне тестування;
- термінологічний диктант;
- само- та взаємоконтроль;
- семінар-практикум.

Основні поняття теми: динамічні відтінки; *piano, pianissimo, forte, fortissimo; piu, meno, mezzo, sempre, subito, poco a poco; crescendo, diminuendo, decrescendo, sforzando; артикуляція, динамічні акценти, штрих, вилочка, клин; legato, staccato, tenuto.*

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

Самостійно:

- вивчити тему, використовуючи запропонований план, конспект-таблицю і рекомендовану літературу;¹²
- закріпити засвоєний матеріал за допомогою методу само- та взаємоконтролю;
- підготуватись до семінару-практикуму.

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1.1. Гучність як одна із властивостей музичного звуку.

Повторити тему “Музичний звук та його властивості”, звернути увагу на залежність сили звуку від амплітуди коливання.

¹² Конспект-таблиця та всі інші навчальні і наочні посібники, що входять до методичного забезпечення самостійної роботи, розробляються і підбираються кожним викладачем індивідуально.

1.2. Поняття “динаміки” в музиці.

Згадати, в яких ще галузях науки та життя взагалі використовується цей термін. Навести приклади з їхнім поясненням.

1.3. Позначення динамічних відтінків у нотному тексті:

- основні терміни і позначення;
- додаткові терміни і позначення;
- терміни і позначення зміни гучності;
- терміни і позначення динамічних акцентів та артикуляції.

Виконуючи завдання, застосувати традиційну методику заучування нових слів з будь-якої іноземної мови, що передбачає запам'ятовування повного позначення термінів, їхньої вимови та перекладу. Корисно неодноразово вимовляти кожен з них уголос із вірним наголосом (повністю та скорочено) з перекладом і навпаки.

1.4. Динаміка і артикуляція – найважливіші виражальні засоби музики.

Проробити теоретичний матеріал посібників 1, 2, 4 зі списку основної літератури та обміркувати такі питання:

- музика як вид мистецтва, що існує у часі;
- залежність динаміки та артикуляції від образного змісту музики.

1.5. За бажанням (враховуючи рейтингову систему оцінювання знань) скласти невелике повідомлення чи доповідь з питання “Виражальні можливості динаміки та артикуляції”.

2. ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

2.1. Виконати тестове завдання.

2.2. Розшифрувати позначення динамічних відтінків та артикуляції у даному музичному прикладі.

Виконуючи завдання, вписати з нотного тексту всі позначення динамічних відтінків та артикуляції (скорочені, графічні та повні) і зробити їхній переклад.

2.3. Грати від будь-якої клавіші мажорні і мінорні звукоряди, використовуючи різні динамічні відтінки та артикуляцію.

Дослідити та пояснити, яким чином різні динамічні відтінки та артикуляція впливають на характер музики.

2.4. Прослухати дані музичні фрагменти:

- Л. Грабовський “Симфонічні фрески”;
- М. Лисенко, увертюра до опери “Тарас Бульба”;
- М. Мусоргський, вступ до опери “Хованщина” (“Світанок на Москві-річці”);
- М. Равель “Болеро”;
- М. Римський-Корсаков, симфонічна сюїта “Шехеразада”;
- Ф. Шопен, прелюдія № 20;
- Д. Шостакович, перша частина симфонії № 7, розробка (“епізод навали”).

Обміркувати залежність використання динамічних відтінків від змісту та характеру музичного твору. За зразком, що додається, записати схему динамічних змін двох музичних фрагментів за власним вибором. Підготуватись до виконання аналогічного завдання під час модульного контролю.

ЗРАЗОК

p — *sf* — *p* — *sf* — $\langle \rangle$ — *p* — *cresc.* — *f*

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Книга о музыке: Популярные очерки / Сост. Г. Головинский, М. Ройтерштейн. – М., 1988. – С. 30–32.
2. Ройтерштейн М. Основы музыкального анализа. – М., 2001. – С. 57–61.
3. Смаглий Г., Маловик Л. Основы теории музыки. – Х., 2001. – С. 121–125.
4. Шип С. Музыкальная форма от звука до стиля. – К., 1998. – С. 120–124.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев Б., Мясоедов А. Элементарная теория музыки. – М., 1986. – С. 11.
2. Вахромеев А. Элементарная теория музыки. – М., 1975. – С. 206–207.
3. Дудка Ф. Основы нотной графики. – К., 1977. – С. 62–67.
4. Калашиник М. Уроки элементарной теории музыки. – Х., 2004. –

С. 28–33.

5. Красинская Л., Уткин В. Элементарная теория музыки. – М., 1991. – С. 79–80.
6. Павлюченко С. Элементарная теория музыки. – К., 1997. – С. 21–22.

Самостійна робота № 3

Знаки скорочення та спрощення нотного письма¹³

Мета:

- засвоєння основних найпростіших знаків скорочення та спрощення нотного письма;
- формування вмінь та навичок застосування одержаних знань на практиці, підготовка студентів до професійної діяльності;
- розвиток умінь самостійно працювати з літературою, шукати відповіді на питання рекомендованого плану, скласти опорний конспект; аналізувати, узагальнювати і систематизувати програмний матеріал, формулюючи висновки і правила;
- виховання звички до постійної роботи над підвищенням своєї кваліфікації.

Обрані методи:

- самостійна робота з літературою;
- самостійна пошуково-аналітична робота;
- тренувальні практичні вправи.

Форми контролю:

- письмова практична робота репродуктивного характеру;
- семінар-практикум.

Основні поняття теми: *абрєвіатура; репріза; вольта; segno, “ліхтарик”; Da capo al fine, D'al segno al fine; tremolo; arpeggio; glissando; con octava; simile.*

¹³ Враховуючи те, що процес засвоєння деяких знаків спрощення нотного письма потребує знань з теми “Метроритм” (особливо “Групування тривалостей”), подану самостійну роботу можна, як варіант, пропонувати для опрацювання за часом дещо пізніше.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

Самостійно:

- вивчити тему, використовуючи запропонований план і рекомендовану літературу;

Для засвоєння теми зі списку літератури обрати будь-який, найбільш доступний і зрозумілий підручник, опрацювати матеріал і скласти власний опорний конспект за планом. У тому випадку, якщо відповіді на якесь запропоноване питання в обраному примірнику не знайдено, її слід шукати в іншій рекомендованій літературі. Опорний конспект можна скласти або у вільній формі, або у вигляді таблиці.

Знак скорочення або спрощення нотного письма	Пояснення	Конкретна розшифровка
	Знак багаторазового повторення одного такту	

Відпрацьовуючи тему, особливу увагу слід приділити розшифровці нотами кожного з поданих знаків скорочення та спрощення нотного письма.

- закріпити засвоєний матеріал за допомогою питань для само- та взаємоконтролю;
- підготуватись до семінару-практикуму.

ПЛАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Визначення терміну “аббревіатура”.
2. Знаки скорочення нотного письма:
 - реприза, вольта;
 - *Da capo al fine*;
 - *segno* – % або ⊕ (*D'al segno al fine*).

Засвоюючи перелічені вище знаки скорочення нотного письма, необхідно обов'язково проаналізувати всі запропоновані у підручнику

музичні приклади та з'ясувати, в яких саме випадках використовується знак %, а коли – ⊕; чим відрізняються один від одного терміни *Da capo al fine* та *D'al segno al fine* тощо.

3. Знаки спрощення нотного письма:

- знак багаторазового повторення такту – % або //;

Аналізуючи нотні приклади, необхідно звернути увагу, скільки тактів можна повторити за допомогою знака %, а скільки – за допомогою знака //, де і як саме вони записуються.

- знак багаторазового повторення певної мелодико-ритмічної фігури в межах одного такту – / або // або ///;
- знак багаторазового повторення одного звуку або акорду однаковими тривалостями ♩ або ♪ або ♫ тощо;
- *tremolo* або *tremolando* – ♩ ♩ або ♪ ♪ або ♫ ♫ або ♫ ♫;

Теоретичне і практичне засвоєння знаків багаторазового повторення певної мелодико-ритмічної фігури, одного звуку або акорду чи тремоло необхідно розпочати з повторення теми “Тривалості звуків та пауз”, звернувши увагу, по-перше, на кількість більш коротких нот у кожній довгій, по-друге, на правила їхнього запису під одним ребром ♩ ♩ (♩ ♩), ♫ ♫, ♫ ♫ (♫ ♫). Необхідно також звернути увагу на те, що, по-перше, вигляд знака повторення прямо пов'язаний з тривалостями звуків, а саме: одна рисочка означає восьму тривалість, дві – шістнадцяту, три – тридцять другу; по-друге, скільки коротких тривалостей у поданій довгій, стільки разів і повторюється звук чи мелодико-ритмічна фігура. Певні особливості має розшифровка та виконання тремоло. На це необхідно звернути особливу увагу і дуже ретельно проаналізувати усі музичні приклади, що пропонуються у підручниках!

- *arpeggio*;
- *glissando*;
- багатотактова пауза;
- *simile*;
- *con octava* або *con 8va*.

Аналізуючи нотні приклади, необхідно з'ясувати, чим відрізняються один від одного знаки *con 8va* та 8-----

2. ПИТАННЯ ДЛЯ САМО- ТА ВЗАЄМОКОНТРОЛЮ

1. Що означає термін “абревіатура”?
2. Назвіть знак, за допомогою якого позначається повторення певної фрази або окремої частини музичного твору.
3. Як називається і що означає знак >-----> ?
4. Перекладіть та поясніть вживання терміну *Da capo al fine*.
5. Чим відрізняються один від одного терміни *Da capo al fine* та *D'al segno al fine* ?
6. Як називаються і що означають у нотному тексті знаки % та Φ ?
7. Яким знаком можна позначити багаторазове повторення одного такту? двох тактів? де саме і як вони записуються?
8. Яким чином всередині одного такту позначити неодноразове повторення окремого невеликого мелодичного звороту? від чого залежать декілька варіантів вигляду такого знака? детально поясніть використання кожного з них.
9. Чим відрізняються один від одного знак неодноразового повторення окремого мелодичного звороту та знак неодноразового повторення окремого звука або акорду? що спільного між ними?
10. Скільки разів необхідно повторити окремих звук у поданих позначеннях: > , ♩ , ♩ , ♩ , ♩ , ♩ , ♩ , ♩ ?
11. Що означає термін *tremolo* ? як він позначається в нотному тексті? від чого залежить кількість рисок між двома повторюваними нотними знаками? яка особливість існує у підрахуванні кількості повторень у *tremolo* ?
12. Що означає термін *arpeggio*? як він позначається і виконується?
13. Що означає термін *glissando*? як він позначається і виконується?
14. Поясніть, чим відрізняються один від одного знаки *cop 8va* і *8----*? Де саме і як вони записуються?
15. Поясніть використання та переклад терміну *simile*.
16. Як позначити в нотному тексті багатотактову паузу?

3. ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

- 3.1. Переписати наступні приклади з використанням відповідних знаків скорочення та спрощення нотного письма:
 - Хвостенко В. Задачи и упражнения по элементарной теории музыки. – М., 1968. – С. 36–38, № 1 (1–19 – письмові).
- 3.2. Розшифрувати наступні скорочені музичні приклади, записати їх повністю:
 - Хвостенко В. Задачи и упражнения по элементарной теории музыки. – М., 1968. – С. 38, № 2 (1–29).
- 3.3. Розшифрувати всі додаткові музичні позначення (окрім нотних знаків) у поданому музичному творі.

Виконуючи завдання, виписати із запропонованого музичного твору всі додаткові позначення, а саме: знаки збільшення тривалості; знаки скорочення та спрощення нотного письма; прийоми звуковидобування; темпові та динамічні позначення. Пояснити у письмовій або усній формі, що означає кожний з них і як він виконується на інструменті.

3.4. Виконати невелику пошуково-аналітичну роботу “Приклади використання знаків скорочення та спрощення нотного письма в музичних творах”.¹⁴

Запропоноване завдання передбачає не тільки пошук конкретних музичних прикладів на кожний знак скорочення та спрощення нотного письма, але й пояснення прийомів їхнього виконання (а саме, розшифровку у письмовій формі). Можна наводити музичні приклади будь-якого стилю та у виконанні будь-якого інструменту, ансамблю чи колективу (оркестру або хору), але бажано використати якомога більше прикладів зі спеціальності. Не забувайте вказувати назву кожного з музичних творів та його автора! Робота повинна бути оформлена належним чином: з відповідною титульною сторінкою, на окремих стандартних аркушах А4 (або на нотному аркуші відповідного розміру), у файлі.

¹⁴ Самостійна робота виконується з метою поглиблення теоретичних знань і підвищення рейтингу студента.

ДОДАТКОВА Самостійна робота “Коротка історія створення нотного письма”

Мета:

- ознайомити студентів з історією виникнення і розвитку всіх елементів системи нотного письма;
- розвивати вміння самостійно працювати з навчальними посібниками та довідковою літературою, узагальнювати програмний матеріал, формулювати правила і висновки, складати конспект;
- розвивати вміння самостійно будувати свій виступ, коротко викладати погляди авторів, формулювати та відстоювати власні думки;
- привчати студентів до постійної роботи над підвищенням своєї кваліфікації.

Обрані методи:

- метод заохочення;
- самостійна робота з рекомендованою літературою;
- метод порівняльного аналізу;
- складання конспекту та інформаційного повідомлення.

Форми контролю:

- семінар-практикум.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

Самостійно:

- вивчити тему, використовуючи запропоновані питання для обговорення і рекомендовану літературу;
- скласти невелике інформаційне повідомлення (з питання за вибором студента);
- підготуватись до виступу на семінарі.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

I. Музичний стрій:

- що таке музичний стрій взагалі;
- піфагорійський стрій;
- чистий (натуральний) стрій;
- рівномірно-темперований стрій;
- камертон, історія його виникнення та зміни настойки.

Використовуючи рекомендовану літературу, дослідити питання виникнення та будови різних строїв, порівняти їхні можливості, виявити достоїнства і недоліки; дослідити історію виникнення камертону, зміни його настроювання, обґрунтувати необхідність використання в музичній практиці взагалі та для своєї спеціалізації зокрема.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА¹⁵

1. Алексеев Б., Мясоедов А. Элементарная теория музыки. – М., 1986. – С.13–17.
2. Курс теории музыки. – Л., 1978. – С.11–15,19.
3. Музыкальная энциклопедия, т. 2. – М., 1974 (статья “Камертон”); т. 4. – М.,1978 (статьи “Пифагор”, “Пифагоров строй”); т. 5. – М., 1981 (статьи “Темперация”, “Строй”).
4. Смаглій Г., Маловик Л. Основи теорії музики. – Х., 2001. – С. 24–32.

II. Буквена та складова системи назви звуків:

- час виникнення;
- першоджерело.

Висвітлюючи питання, дослідити історичні зміни, що сталися згодом в обох системах.

¹⁵ Використання інших джерел, самостійно знайдених студентом, підвищує його рейтинг.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексеев Б., Мясоедов А.* Элементарная теория музыки. – М., 1986. – С.18–21.
2. *Красинская Л., Уткин В.* Элементарная теория музыки. – М., 1991. – С. 16–17.
3. *Курс теории музыки.* – Л.,1978. – С. 22–25.
4. *Музыкальная энциклопедия*, т. 1. – М.,1973 (статья “Алфавит музыкальный”).
5. *Смаглій Г., Маловик Л.* Основи теорії музики. – Х., 2001. – С.18–20, 81.

III. Запис висоти і тривалості звуків:

- невменна система;
- знаменна система;
- “мензуральна” система;
- виникнення ноти, нотного стану, системи ключів;
- нові прийоми нотації в сучасній музиці.

Навести докази певної досконалості існуючої системи нотного письма у порівнянні зі старовинними. Обґрунтувати причини впровадження новітніх способів нотації в сучасній музиці.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексеев Б., Мясоедов А.* Элементарная теория музыки. – М., 1986. – С. 21–28, 55–56.
2. *Красинская Л., Уткин В.* Элементарная теория музыки. – М., 1991. – С.23–24, 33, 323–326.
3. *Курс теории музыки.* – Л.,1978. – С. 19–22, 146–147.
4. *Музыкальная энциклопедия*, т. 1. – М., 1973 (ст. “Византийская музыка”); т. 2. – М., 1974 (ст. “Знаменный распев”, “Ключ”); т. 3. – М., 1976 (ст. “Крюки”, “Мензуральная нотация”, “Невмы”, “Нотное письмо”); т. 4. – М., 1978 (ст. “Пауза”); т. 6. – М., 1982 (ст. “Хоральная нотация”).
5. *Смаглій Г., Маловик Л.* Основи теорії музики. – Х., 2001. – С. 81–89, 138–139.

2.3. Орієнтовні тестові завдання з модуля № 1

ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ З ТЕМИ “МУЗИЧНИЙ ЗВУК ТА ЙОГО ВЛАСТИВОСТІ”

ВАРІАНТ № 1

1. Вид мистецтва та його виражальний засіб (доберіть відповідники): а) скульптура; б) музика; в) живопис;	а) колір; б) об'ємність; в) звук.
2. Звуки без визначеної висоти, що утворюються внаслідок нерівномірних коливань:	а) октавні; б) музичні; в) шумові.
3. Фізичні властивості музичного звука (вказати термін, зайвий в цьому переліку):	а) стрій; б) тривалість; в) тембр; г) сила.
4. Від частоти коливань залежить:	а) тембр звука; б) висота звука; в) сила звука.
5. Від чого залежить тривалість звука?	а) від частоти коливань; б) від амплітуди коливань; в) від довгочасності коливань.
6. Від амплітуди коливань залежить:	а) висота звука; б) сила звука; в) тембр звука.
7. Звук, що утворюється коливаннями всієї струни:	а) тон; б) обертон; в) основний тон.
8. Характер звучання або свосрідне забарвлення звука:	а) тембр; б) гучність; в) висота.
9. Від чого залежить тембр звука?	а) від амплітуди коливань; б) від довгочасності коливань; в) від кількості і висоти інтенсивних обертонів.
10. Однаковий незмінний ряд обертонів, розташованих у висхідному порядку:	а) музичний звукоряд; б) натуральний звукоряд; в) музичний стрій.

КЛЮЧ
ДО ТЕСТОВОГО ЗАВДАННЯ З ТЕМИ
“МУЗИЧНИЙ ЗВУК ТА ЙОГО ВЛАСТИВОСТІ”

ВАРІАНТ № 1				
1. аб), бв), ва)	3. а)	5. в)	7. в)	9. в)
2. в)	4. б)	6. б)	8. а)	10. б)

ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ З ТЕМИ
“ДИНАМІЧНІ ВІДТІНКИ”

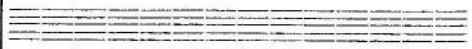

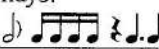
ВАРІАНТ № 1

1. Властивість музичного звуку, що залежить від амплітуди коливання пружного тіла:	а) висота; б) гучність; в) тембр.
2. Повне позначення <i>pp</i> :	а) <i>pianissimo</i> ; б) <i>piano</i> ; в) <i>piu piano</i> .
3. Переклад терміну <i>forte</i> :	а) не дуже голосно; б) голосно; в) надто голосно.
4. Переклад скороченого позначення <i>cresc</i> :	а) раптово голосно; б) послаблюючи; в) посилюючи.
5. Вірний запис терміну “раптове посилення”:	а) <i>sforzando</i> ; б) <i>cforzando</i> ; в) <i>sforcando</i> .
6. Повне позначення <i>mp</i> :	а) <i>mosso piano</i> ; б) <i>meno piano</i> ; в) <i>mezzo piano</i> .
7. Переклад терміну <i>piu forte</i> :	а) менш голосно; б) більш голосно; в) завжди голосно.

8. Вимова графічного позначення > :	а) крещендо; б) сфорцандо; в) дімінуендо.
9. Знайти помилку:	а) <i>mp – decresc. – f</i> ; б) <i>p – cresc. – mf</i> ; в) <i>f – > – mf</i> .
10. Доберіть відповідники: а) <i>subito forte</i> ; б) <i>sforzando</i> ; в) <i>sempre forte</i> .	а) раптове посилення; б) завжди голосно; в) раптово голосно.
11. Розчленованість або зв'язаність звуків при їх відтворенні:	а) динаміка; б) артикуляція; в) агогіка.
12. Доберіть відповідники: а) зв'язаний плавний перехід одного звука в інший; б) легкий уривчастий акцент, що записується крапками над або під нотами; в) м'який акцент з точним дотриманням тривалості звука.	а) <i>tenuto</i> ; б) <i>legato</i> ; в) <i>staccato</i> .

КЛЮЧ
ДО ТЕСТОВОГО ЗАВДАННЯ
З ТЕМИ “ДИНАМІЧНІ ВІДТІНКИ”

ВАРІАНТ № 1					
1. б)	3. б)	5. а)	7. б)	9. а)	11. б)
2. а)	4. в)	6. в)	8. в)	10. ав), ба), вб)	12. аб), бв), ва)

<p>11. Доберіть відповідники: а) #; б) bb; в) b;</p>	<p>а) знак скасування дії будь-якого знака альтерації; б) знак підвищення звука на півтона; в) знак пониження звука на тон.</p>
<p>12. Позначення bb за буквеною системою:</p>	<p>а) eeses; б) eisis; в) eses.</p>
<p>13. Яким буквеним позначенням відповідають такі звуки?</p> 	<p>а) hes; gis²; d¹; б) b; gis¹; D; в) b; gis²; d¹.</p>
<p>14. Діатонічний півтон:</p> 	<p>а) б) в)</p>
<p>15. Звуки, що є енгармонічно рівними ges:</p>	<p>а) ges = fes = eisis; б) ges = fis = eisis; в) ges = fis = eses.</p>
<p>16. Горизонтальна риска, що з'єднує кілька коротких тривалостей:</p>	<p>а) тактова; б) штиль; в) ребро.</p>
<p>17. Перерва у звучанні:</p>	<p>а) пауза; б) фермата; в) аббревіатура.</p>
<p>18. Знайти відповідність тривалостей і пауз:</p> 	<p>а) ■ z 7 б) ■ { 7 в) ~ z 7</p>
<p>19. Знак, який пишеться праворуч від ноти і додає до неї половину її тривалості:</p>	<p>а) фермата; б) ліга; в) крапка.</p>
<p>20. Визначити суму даних тривалостей і пауз:</p> 	<p>а) J. б) H в) O.</p>

21. Розчленованість або зв'язаність звуків при їх відтворенні:	а) динаміка; б) артикуляція; в) агогіка.
22. Знак, який використовують для скорочення запису виконавських штрихів:	а) <i>arpeggio</i> ; б) <i>simile</i> ; в) <i>segno</i> .
23. Розшифрувати знак ♩ :	а) б) в)
24. Швидке послідовне виконання звуків акорду у висхідному русі:	а) <i>arpeggio</i> ; б) <i>glissando</i> ; в) <i>tremolo</i> .

КЛЮЧ

ДО ПІДСУМКОВОГО ТЕСТОВОГО ЗАВДАННЯ З МОДУЛЯ № 1 “СИСТЕМА НОТНОГО ПИСЬМА”

ВАРІАНТ № 1					
1. в)	5. в)	9. б)	13. в)	17. а)	21. б)
2. б)	6. б)	10. в)	14. б)	18. а)	22. б)
3. а)	7. б)	11. аб), бв), ва)	15. б)	19. в)	23. в)
4. в)	8. а)	12. в)	16. в)	20. в)	24. а)

РОЗДІЛ 3

ОРІЄНТОВНИЙ РОЗРАХУНОК ЯКОСТІ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ЗА МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

Основні положення:

3.1. Обчислення трудомісткості дисципліни за рішенням навчальної частини і методичного кабінету Миколаївського державного вищого училища культури проводиться за 100 – бальною шкалою (орієнтовні 100 балів на семестр).

3.2. Строк вивчення теорії музики – 3 семестри, тому загальна кількість балів на курс: $100 \times 3 = 300$ балів.

3.3. Для зручності внутрішнього використання системи згідно зі специфікою курсу вводиться коефіцієнт 4: $300 \times 4 = 1200$ балів.

3.4. Розбиття максимальної суми балів за семестрами виконується в залежності від кількості модулів у кожному з них (детальний розрахунок див. у таблиці 3).

Таблиця 1

Семестри	Тижні	Модулі	Бали
I	17	2	355
II	22	3	490
III	17	2	355
Всього			1200

3.5. “Рейтингова вартість” кожної з форм навчальної діяльності залежить від кількості і типу завдань, що є провідними в курсі теорії музики: перевірка теоретичних знань, практичні письмові завдання, вправи на фортепіано.

Таблиця 2

№ п/п	Форми навчальної діяльності	Максимальна оцінка в балах за одну одиницю
1.	Поточне практичне заняття	15
2.	Модульний контроль	15
3.	Атестація	5
4.	Комплексна контрольна робота	30
5.	Самостійна робота	25
6.	Екзамен	40

3.6. У таблиці 3 наводиться обчислення всіх форм навчальної діяльності та контролю (без самостійної роботи) в залежності від складових кожного з семестрів.

3.7. У таблиці 4 наводиться остаточне обчислення загальної кількості балів з дисципліни з урахуванням самостійної роботи студентів.

Таблиця 3

Типи занять, їх кількість (К) і максимальне число балів (Б)

Семестри	Кількість моду-лів	Кількість занять	Настаповні	Практичні		Модульний контроль		Атестація (проводиться в поточному режимі)		Комп-лексна конт-рольна робота		ВСЬОГО БАЛІВ аудиторних (без СР)	Екзамен	
				К	Бали	К	Бали	К	Б	К	Б		К	Б
I	2	17	2	13	15x13=195	2	15x2=30	(1)	5			195+30+ +5=230		
II	3	22	3	16	15x16=240	3	15x3=45	(1)	5			240+45+ +5=290		
III	2	17	2	11	15x11=165	2	15x2=30	(1)	5	1	30	165+30+ +5+30=230	1	40
Всього	7	56	7	40		7		(3)	15		30	600+105+ +15+30=750	1	40

Таблиця 4

Семестри	Модулі	Самостійна робота студентів		Всього балів (аудит. + СР)
		Кільк.	Бали	
I	2	5	25x5=125	230+125=330
II	3	8	25x8=200	290+200=450
III	2	5	25x5=125	230+125=320
ВСЬОГО	7	18	25x18=450	750+450=1200

3.8. Таблиця 5 демонструє відповідність запропонованої системи обчислення балів за семестрами і за курс у цілому зі шкалою ECTS та національною шкалою.¹⁶

Таблиця 5

За шкалою ECTS	За національ-ною шка-лою	За шкалою навчального закладу в % (як приклад)	За даною дисципліною (в балах)			
			Всього (округлено)	За семестрами (округлено)		
				I	II	III
A	“відмінно”	90–100	1080–1200	320–355	440–490	320–355
BC	“добре”	75–89,9	900–1079	266–319	368–441	266–319
DE	“задо-вільно”	60–74,9	720–899	213–265	294–369	213–265
FX	“незадо-вільно” з можли-вістю повторного складання	35–59,9	420–719	124–212	172–295	124–212
F	“незадо-вільно”	1–34,9	419	123	173	123

¹⁶ Болюбаш Я. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців // Нормативно-правові документи з питань вищої освіти. – К., 2004. – С. 83.

3.9. Як зразок наводимо обчислення балів модуля № 1 “Система нотного письма”.

Таблиця 6

Семестр	Модуль	ТИПИ ЗАНЯТЬ, ЇХ КІЛЬКІСТЬ (К), МАКСИМАЛЬНЕ ЧИСЛО БАЛІВ (Б)								Самостійна робота студентів		Всього за модуль № 1	
		Всього занять	Настановні	Практичні		Модульний контроль		Атестація (проводиться у поточному режимі)		К	Б		
				К	Б	К	Б	К	Б			К	Б
I	1	7	1	5	15x5=75		1	15	(1)	5	3	25x3=75	75+15+5+75=170

3.10. Таблиця відповідності запропонованої системи обчислення балів за модуль № 1 зі шкалою ECTS та національною шкалою (1.2., С. 83)

Таблиця 7

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою навчального закладу в % (як приклад)	Модуль № 1 Шкала оцінювання знань студентів у балах	
			математ. розрахунок	округлено
A	“відмінно”	90–100	153–170	153–170
BC	“добре”	75–89,9	127,5–152,8	128–152
DE	“задовільно”	60–74,9	102–127,3	102–127

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою навчального закладу в % (як приклад)	Модуль № 1 Шкала оцінювання знань студентів у балах	
			математ. розрахунок	округлено
FX	“незадовільно” з можливістю повторного складання	35–59,9	59,5–101,8	60–101
F	“незадовільно”	1–34,9	59,3	59

3.11. Структурно-логічна карта модуля № 1 “Система нотного письма” (орієнтовний варіант).

Таблиця 8

№ пор. заняття	Найменування тем	Методи навчальної діяльності та форми контролю	Облік балів	
			ауд	СР
1	Курс теорії музики як навчальна дисципліна, його зміст та практичне значення. Самостійна робота № 1 “Музичний звук та його властивості”	1. Самостійна робота з рекомендованою літературою, складання конспекту. 2. Вправи на фортепіано 3. Тестове завдання. 4. Повідомлення з теми “Музика як вид мистецтва”.		5
				5
				5
				10
2	Рівномірно-темперований стрій. Дві системи назви основних звуків.	1. Фронтальне опитування з питань для само- та взаємоконтролю. 2. Практичне письмове завдання. 3. Вправи на фортепіано.	5	
			5	
			5	

№ пор. заняття	Найменування тем	Методи навчальної діяльності та форми контролю	Облік балів	
			ауд	СР
3	Знаки альтерації. Дві системи назви похідних звуків. Енгармонізм.	1. Фронтальне опитування з питань для само- та взаємоконтролю.	5	
		2. Практичне письмове завдання.	5	
		3. Вправи на фортепіано.	5	
4	Нотний стан. Басовий ключ.	1. Фронтальне опитування з питань для само- та взаємоконтролю.	5	
		2. Практичне письмове завдання.	5	
		3. Вправи на фортепіано.	5	
	Самостійна робота № 2 "Динамічні відтінки"	1. Самостійна робота з таблицею, рекомендованою літературою та аудіоматеріалами.		5
		2. Тестове завдання.		5
		3. Самостійна робота з нотним текстом.		10
	5. Повідомлення з питання "Виразжальні можливості динамічних відтінків та артикуляції"		5	
5	Скрипковий ключ.	1. Фронтальне опитування з питань для само- та взаємоконтролю.	5	
		2. Практичне письмове завдання.	5	
		3. Вправи на фортепіано.	5	
6	Тривалості звуків і пауз. Знаки збільшення тривалостей.	1. Фронтальне опитування з питань для само- та взаємоконтролю.	5	
		2. Практичне письмове завдання.	5	
		3. Вправи на фортепіано.	5	

№ пор. заняття	Найменування тем	Методи навчальної діяльності та форми контролю	Облік балів	
			ауд	СР
	Самостійна робота № 3 "Знаки скорочення та спрощення нотного письма"	1. Самостійна робота з рекомендованою літературою, складання конс-пекту.		5
		2. Практичне письмове завдання.		10
		3. Самостійна пошуково-аналітична робота з нотним текстом.		10
ВСЬОГО:			75	75
7	МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ	1. Контрольне тестове завдання.	5	
		2. Практичне письмове завдання.	5	
		3. Вправи на фортепіано.	5	
АТЕСТАЦІЯ			5	
ВСЬОГО ЗА МОДУЛЕМ:			170	

3.12. Функціонування основної шкали оцінювання знань студента регулюється за допомогою гнучкої системи заохочувальних і штрафних балів, яка може бути конкретизована в кожному училищі окремо.

Орієнтовний перелік форм навчальної діяльності, які оцінюються додатковими заохочувальними балами:

- активна участь у поясненні нового матеріалу;
- складання і перевірка завдань (письмово і на фортепіано);
- консультація однокурснику;
- міні-повідомлення, реферати;
- складання схем, таблиць, словників, алгоритмів, кросвордів;
- творчі завдання;
- участь в олімпіадах, конкурсах тощо.

Орієнтовний перелік порушень навчального процесу, за які нараховуються штрафні бали:

- пропуски занять без поважних причин;
- несвоєчасність виконання завдань;
- неакуратність виконання завдань;
- спроба списування тощо.

3.13. Переведення семестрової рейтингової оцінки студента із запропонованої вище системи на загальноучилищну 100-бальну виконується за допомогою саме того коефіцієнту 4.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нормативна:

- 1.1. *Болюбаш Я.* Один із принципів Болонського процесу – мобільність студентів у європейському просторі // *Освіта України.* – 2006. – № 5. – С. 4.
- 1.2. *Болюбаш Я.* Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців // *Нормативно-правові документи з питань вищої освіти.* – К., 2004. – С. 78–88.

2. Загально-методична:

- 2.1. *Артюшенко В., Вацик Л.* Модульно-рейтингова система контролю якості знань студентів // *Організація навчально-виховного процесу: Досвід роботи вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації.* – К., 2005. – Вип. 6. – С. 129–138.
- 2.2. *Головенкін В.* Щеплення від споживацтва або чим можна замінити сесії? // *Освіта.* – 2004. – № 3. – С. 4–5.
- 2.3. *Дрючило О.* Модульно-рейтингова система оцінки знань студентів з дисципліни “Основи охорони праці” // *Освіта. Технікуми, коледжі.* – 2005. – № 1 (11). – С. 21–24.
- 2.4. *Канівець С. В., Канівець О. В.* Самостійна робота студентів в системі модульно-рейтингового навчання // *Організація навчально-виховного процесу: Досвід роботи вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації.* – К., 2005. – Вип. 6. – С. 150–156.
- 2.5. *Клименко О. І.* Положення про навчально-рейтингову систему навчання // *Організація навчально-виховного процесу: Досвід роботи вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації.* – К.,

2004. – С. 42–50.

- 2.6. *Мещерякова Н.* Використання модульно-рейтингової системи у вивченні спеціальних дисциплін хімічного циклу // *Організація навчально-виховного процесу: Досвід роботи вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації.* – К., 2005. – Вип. 5. – С. 96–101.
- 2.7. *Мустафасва Г.* Організація і проведення рейтингового контролю знань, умінь та навичок студентів // *Освіта. Технікуми, коледжі.* – 2005. – № 2 (12). – С. 27–29.
- 2.8. *Нагасєв В. М.* Оцінювання навчальної діяльності студентів за модульно-рейтингової технології навчання // *Педагогіка і психологія.* – 2000. – № 3. – С. 84–91.
- 2.9. *Огнев'юк В., Фурман А.* Принцип модульності в історії освіти. – К., 1995.
- 2.10. *Цехмістрова Г.* Ефективність застосування модульного навчання та рейтингової системи контролю знань студентів з дисциплін економічного циклу у вищому закладі освіти // *Проблеми освіти: Наук.-метод. зб.* – К., 2001. – Вип. 26. – С. 40–53.

3. Навчально-методична:

- 3.1. *Андрєєва О.* Основи музичної грамоти. – К, 1978. – С. 56–59.
- 3.2. *Калашник М.* Уроки елементарної теорії музики. – Х., 2004. – С. 336–339.
- 3.3. *Павлюченко С.* Елементарна теорія музики. – К., 2001. – С. 152–157.
- 3.4. *Побережна Г., Щериця Т.* Загальна теорія музики: Підручник. – К., 2004.
- 3.5. *Смаглій Г., Маловик Л.* Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – Х., 2001. – С. 108–114.
- 3.6. *Шип С.* Музична форма від звуку до стилю. – К., 1998.
- 3.7. *Юцевич Ю.* Музика: Словник-довідник. – Тернопіль, 2003.
- 3.8. *Алексєєв Б., Мясоедов А.* Элементарная теория музыки. – М., 1986. – С. 237–239.

- 3.9. *Варфоломеев А.* Музыкальная грамота для баянистов и аккордеонистов. – Вып. 1. – Л., 1961. – С. 65–69.
- 3.10. *Вахромеев А.* Элементарная теория музыки. – М., 1975. – С. 28–31, 219–221.
- 3.11. *Дудка Ф.* Основы нотной графики. – К., 1977. – С. 100–114.
- 3.12. *Келина Н., Волшаник А., Лебец Л.* Безмашинное программирование в курсе элементарной теории музыки. – К., 1985.
- 3.13. *Книга о музыке / Сост.: Г. Головинский, М. Ройтерштейн.* – 2-е изд. – М., 1998.
- 3.14. *Красинская Л., Уткин В.* Элементарная теория музыки. – М., 1991. – С. 312–322.
- 3.15. *Курс теории музыки.* – М., 1978.
- 3.16. *Музыкальная энциклопедия в 6-ти томах.* – М., 1973. – 1982.
- 3.17. *Ройтерштейн М.* Основы музыкального анализа: Учеб. для студ. пед. высш. учеб. заведений. – М., 2001.
- 3.18. *Способин И.* Элементарная теория музыки. – М., 1968. – С. 193–196.
- 3.19. *Упражнения по элементарной теории музыки.* – Л., 1986.
- 3.20. *Хвостенко В.* Задачи и упражнения по элементарной теории музыки. – М., 1968. – С. 36–38.
- 3.21. *Холопова В.* Теория музыки. – СПб., 2003.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Витяги з нормативної документації дисципліни	6
Розподіл навчальної дисципліни “Теорія музики” на змістовні модулі	7
Витяг з навчальної програми Модуль 1. Система нотного письма.....	10
Витяг з календарно-тематичного плану.....	12
Розділ 2. Витяг з робочої програми дисципліни	12
2.1. Плани вивчення тем модуля № 1.....	12
Тема 1.1.–1.2. “Рівномірно-темперований стрій. Дві системи назви основних звуків”.....	13
Тема 1.3. “Знаки альтерації. Дві системи назви похідних звуків. Енгармонізм”.....	17
Тема 1.4.–1.5. “Нотний стан. Басовий ключ. Скрипковий ключ”.....	20
Тема 1.6. “Тривалості звуків та пауз. Знаки збільшення тривалостей”.....	23
2.2. Плани та методичні рекомендації до самостійних робіт.....	26
Самостійна робота № 1 “Музичний звук та його властивості”	26
Основний зміст і методичні рекомендації до виконання самостійної роботи.....	27
1. Теоретичне завдання.....	27
2. Практичне завдання.....	29
Самостійна робота № 2 “Динамічні відтінки”	29
Основний зміст і методичні рекомендації до виконання самостійної роботи.....	30
1. Теоретичне завдання.....	30
2. Практичне завдання.....	31
Самостійна робота № 3 “Знаки скорочення та спрощення нотного письма”	33

Основний зміст і методичні рекомендації до виконання самостійної роботи	34
1. Теоретичне завдання.....	34
2. Питання для само- та взаємоконтролю.....	36
3. Практичне завдання.....	37
Додаткова самостійна робота “Коротка історія створення нотного письма”.....	38
Основний зміст і методичні рекомендації до виконання самостійної роботи	38
2.3. Орієнтовні тестові завдання з модуля № 1	41
Тестове завдання з теми “Музичний звук та його властивості”....	41
Ключ до тестового завдання з теми “Музичний звук та його властивості”.....	42
Тестове завдання з теми “Динамічні відтінки”.....	42
Ключ до тестового завдання з теми “Динамічні відтінки”.....	43
Підсумкове тестове завдання з модуля № 1 “Система нотного письма”.....	44
Ключ до підсумкового тестового завдання з модуля № 1 “Система нотного письма”.....	46
Розділ 3. Орієнтовний розрахунок якості знань студентів за модульно-рейтинговою системою	46
Основні положення.....	46
Типи занять, їх кількість (К) і максимальне число балів (Б).....	48
Література	54
1. Нормативна.....	54
2. Загально-методична.....	54
3. Навчально-методична.....	55

ПІСЛЯМОВА

Автори сподіваються на відгуки, поради і зауваження щодо структури і змісту пропонованої методичної розробки, на подальший обмін думками з питань викладання музично-теоретичних дисциплін, зокрема впровадження в навчальний процес модульно-рейтингової системи та інших інноваційних технологій.

54001, м. Миколаїв, вул. Фалєєвська, 5
 Миколаївське державне вище училище культури
 тел. 35-99-15, 35-24-41, 35-01-24

Покладій Нінель Олексіївна,
 старший викладач вищої категорії,
 голова предметної (циклової) комісії
 музично-теоретичних дисциплін МДВУК

Осецька Ірина Олексіївна,
 викладач вищої категорії МДВУК

Рафес Ольга Василівна,
 викладач вищої категорії МДВУК